

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДЕДЕЛЮК КАТЕРИНА ЮРІЇВНА

УДК 339.565:665.7:338.46

**ГЕОРЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ З
ТРАНЗИТУ ЕНЕРГОНОСІЇВ В УКРАЇНІ**

**Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2014

Дисертація на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки МОН України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Філіпенко Антон Сергійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
професор кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Рибчук Анатолій Васильович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки

кандидат економічних наук
Стрельбіцька Наталія Євгенівна,
Тернопільський національний економічний університет,
доцент кафедри міжнародного
менеджменту і маркетингу

Захист відбудеться «19» травня 2014 р. о «14:00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.02 в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розіслано «18» квітня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. С. Поліщук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтенсифікація глобальних економічних процесів детермінувала актуалізацію питань ефективності й оптимізації розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв. Перспективи зростання обсягів та розширення географічних масштабів світового енергетичного ринку пов'язані з перетином нафто- і газопроводами все більшої кількості національних кордонів на шляху постачання продукту від виробника до кінцевого споживача. Це зумовлює зростання обсягів міжнародних послуг з транзиту, надання яких супроводжується впливом спектра технологічних, політичних та економічних ризиків. Відтак, зростаючої актуальності набуває вивчення особливостей та перспектив розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв у межах реалізації основних етапів системи їхнього постачання на георегіональному ринку, що буде сприяти формуванню й реалізації економічно доцільного та надійного механізму транспортування енергетичних ресурсів.

Георегіональні виміри розвитку сфери послуг з транзиту ґрунтуються на економічній характеристиці функціонування ланцюгів постачання, реалізовуваних у межах регіонів, які охоплюють континенти або частини світу та передбачають залучення декількох географічно суміжних країн. Зважаючи на диверсифікацію маршрутів транспортування нафти й газу на євразійському ринку, важливим є дослідження чинників, що детермінують зміну значення національної транзитної системи в структурі ланцюга постачання енергетичних ресурсів, перспектив подальшої експлуатації нафто- та газотранспортної систем України з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів. У цьому контексті окреслюється необхідність оптимізації використання національної інфраструктури з транзиту, удосконалення механізму управління розвитком сфери послуг з транзиту енергоносіїв, що уможливить досягнення балансу інтересів учасників ланцюга постачання енергетичних ресурсів.

Питання розвитку сфери послуг, у тому числі послуг з транзиту, досліджували вітчизняні науковці, а саме: А. Бакаєв, А. Балаєва, Т. Блудова, О. Бойко, І. Дюмулен, Р. Заблоцька, С. Зарубанний, Т. Кельдер, Ю. Коваленко, О. Котенко, А. Мазаракі, А. Мельник, Ю. Мельник, С. Пирожков, Д. Прейгер, А. Румянцев, Є. Савельєв та ін. Особливості реалізації мереж постачання на енергетичному ринку висвітлено в публікаціях таких зарубіжних та українських учених, як: А. Аблов, Д. Азарія, В. Бараннік, А. Бехренс, Й. Бйорномозе, К. Борісочева, В. Гіра, Р. Готс, О. Дудченко, М. Земляний, М. Качмарські, К. Кемферт, А. Коноплянік, Ч. Кох, Х. Макінен, С. Нієс, І. Осипов, Е. Пальцева, Б. Піріашвілі, М. Ратнер, А. Рибчук, А. Рітер, Ф. Рока, П. Стівенс, Н. Стрельбіцька, Т. Тургот, К. Хіршхаусен, Ф. Хольц, Ф. Хуберт, А. Чехі, А. Чубук, А. Шевцов, Й. Штерн, А. Штульберг та ін.

З огляду на реалії сучасного розвитку енергетичного ринку постає актуальною потреба в поглибленні досліджень для визначення особливостей та значення послуг з транзиту в структурі ланцюга постачання на георегіональному енергетичному ринку. Окреслюється необхідність комплексного оцінювання значення транзитної системи України для енергетичного ланцюга постачання

на євразійському ринку й оптимізації механізму управління нею на міжнародному та національному рівнях. Таким чином, дослідження георегіональних вимірів розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв в Україні є актуальним. На ґрунті вищевикладених положень сформульовано мету, об'єкт, предмет, основні завдання дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційної праці отримано шляхом безпосередньої участі автора у науково-дослідній роботі кафедри міжнародних економічних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, зокрема в межах виконання держбюджетної теми «Єврорегіон «Буг»: передумови та стратегічні пріоритети сталого просторового розвитку» (номер державної реєстрації № 0109U000580) (участь автора: вивчено регіональні аспекти розвитку послуг з транзиту енергоносіїв в Україні) та теми «Єврорегіон «Буг»: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції» (номер державної реєстрації № 0111U002147) (участь автора: досліджено вплив глобалізаційних детермінант на розвиток енергетичних транзитних послуг та аспекти управління послугами з транзиту в Україні). Роботу виконано у відповідності до проблематики досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки відповідно до теми «Трансформація зовнішньоекономічної діяльності України в умовах реалізації європейського вибору».

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є удосконалення теоретичних та практичних положень щодо особливостей, пріоритетних напрямів георегіонального виміру розвитку і регулювання послуг з транзиту в структурі євразійського продуктово-інноваційного ланцюга постачання на енергетичному ринку.

Для досягнення мети роботи передбачено виконання таких завдань:

- з'ясувати специфіку інтеграційних та глобалізаційних процесів у розвитку сфери послуг;
- вивчити структуру й особливості функціонування глобальної транспортної системи;
- розкрити сутність глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів;
- виявити роль транзитних послуг у структурі георегіонального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів;
- визначити геоекономічну роль України як країни-транзитера нафти й газу на євразійському ринку;
- проаналізувати структуру продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергоресурсів на євразійському ринку;
- виконати компаративний аналіз інфраструктури з транзиту нафти й газу на євразійському ринку;
- оцінити динаміку та перспективи розвитку послуг з транзиту газу й нафти до Європейського Союзу територією України;
- розглянути основні елементи системної оптимізації механізмів управління послугами з транзиту енергоносіїв у контексті енергетичної безпеки;

– дослідити механізм регулювання транзиту енергоносіїв в Україні у системі продуктово-інноваційного ланцюга постачання євразійського ринку;

– окреслити алгоритм використання конвергентних інституційних принципів управління транзитними послугами в Україні.

Об'єкт дослідження – георегіональний простір сфери послуг з транзиту енергоносіїв.

Предмет дослідження – георегіональні виміри розвитку послуг з транзиту нафти й газу територією України в контексті функціонування євразійських енергетичних мереж постачання.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії систем та системного аналізу, синергетики, інституційного підходу, світового господарства і міжнародних економічних відносин тощо. Основою методологічного апарату обрано комплексний і системний підходи, які забезпечують розгляд глобалізаційних процесів у сфері послуг у діалектичній єдності із принципами управління послугами з транзиту енергоносіїв.

Під час дослідження застосовано загальноприйняті в економічній науці методи аналізу (абстрактно-логічний, системно-структурний, історичний, економіко-статистичний) для вивчення глобалізаційних процесів у сфері послуг, динаміки та тенденцій розвитку світового ринку послуг, сутність категорії транзиту і його місця в структурі міжнародного ланцюга постачання.

Використано також спеціальні методи – регресійний аналіз, SWOT-аналіз, методика п'яти сил М. Портера – для комплексної характеристики розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв в Україні та аналізу перспектив експлуатації національної транзитної інфраструктури для постачання енергетичних ресурсів на євразійському ринку.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених різних галузей знань, у яких висвітлено фундаментальні положення глобалізаційних процесів, питання розвитку сфери послуг, функціонування енергетичного ринку; законодавчі акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, звіти міністерств та відомств України, рішення (декларації) та аналітичні звіти міжнародних організацій, результати власних досліджень автора. Напрямок дисертації пов'язаний із спектром національних та міжнародних програм, що мають важливе значення для досягнення енергетичної безпеки, як: Енергетична стратегія України до 2030 року, Угода про Енергетичне Співтовариство, Меморандум про розуміння щодо співпраці між ЄС та Україною в енергетичній галузі, програма Inogate.

Наукова новизна одержаних результатів. Основним науковим результатом дисертаційної роботи є вирішення наукової задачі щодо оптимізації розвитку послуг з транзиту енергоносіїв як важливого структурного елемента георегіонального продуктово-інноваційного ланцюга постачання. До вагомих результатів, які визначають наукову новизну, належать такі:

вперше:

– сформовано сутність поняття «глобальний продуктово-інноваційний ланцюг постачання енергетичних ресурсів» як системи послідовних процесів на різних

стадіях переміщення продукту від постачальника до споживача (видобування енергоносіїв, їхнє транспортування, оптова торгівля, перехід до оператора ринку, дистрибуція, кінцеве споживання) у комплексній взаємодії всіх структурних елементів за умов упровадження технологічних та організаційно-економічних інновацій. Доведена залежність структури міжнародних ланцюгів постачання енергоносіїв від об'єкта транспортування, можливостей диверсифікації засобів його передавання, специфіки зберігання та розподілу;

– обґрунтовано авторський підхід щодо адаптації класичної типологізації інновацій до сфери послуг з транзиту енергоносіїв, який, на відміну від попередніх, представлено у таких формах, як інновація товару (транзит технологічно удосконалених або нових енергоресурсів); інновація процесу (удосконалення, оптимізація наявних та створення нових маршрутів транзиту енергоносіїв, використання нових способів транспортування); відкриття нових ринків шляхом диверсифікації, розширення кола країн-постачальників та країн-споживачів; упровадження нової організаційної структури (уведення та реалізація нових форм взаємодії між учасниками ринку);

удосконалено:

– логістичну структуру глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів, відмінності якої від попередніх полягають у теоретичному обґрунтуванні розмежування трьох її рівнів: апстрім (планування та реалізація робіт з розробки нових родовищ та виробництва енергетичних ресурсів з урахуванням ринкової кон'юнктури і потенційної прибутковості); мідстрім (зберігання, транспортування та перероблення енергетичних ресурсів); даунстрім (споживання нафтопродуктів і газу споживачами, планування їхнього подальшого розподілу в короткостроковій і довгостроковій перспективі). Це дає змогу виокремити послуги з транзиту як важливого зв'язувального елемента системи, ефективне функціонування якого у тісній взаємозалежності із суб'єктами ринку, зокрема постачальниками та споживачами, визначає надійність, стабільність постачань, стан енергетичної безпеки країн;

– підходи щодо обґрунтування доцільності дуалістичної ідентифікації послуг з транзиту енергоносіїв, як енергетичних послуг (послуг, що стосуються енергетичного ринку та притаманні процесу реалізації етапів глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання) та інфраструктурних послуг (логістичні послуги, послуги з дистрибуції). Впровадження такого підходу дозволяє комплексно дослідити специфіку та ефективність функціонування глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання з урахуванням міжсекторних зв'язків;

набули подальшого розвитку:

– концептуальні підходи до аналізу та оцінювання ефективності експлуатації маршрутів транспортування нафти й газу на основі: визначення тенденцій та перспектив розвитку георегіонального енергетичного ринку; вивчення впливу експлуатації інфраструктури з постачання нафти й газу на ринкову владу та енергетичну безпеку країн-учасників мережі постачання енергетичних ресурсів з урахуванням диверсифікації маршрутів транспортування та їхньої пропускну

спроможності, ризиків пошкодження трубопроводів, політичної нестабільності у країнах-транзитерах;

– критерії та показники, що поліпшують попередні та за якими здійснюють компаративний аналіз інфраструктури з постачання нафти й газу країн-транзитерів, а саме: розвиненість національних мереж газо- та нафтопроводів, географічна близькість держав до джерел постачання і споживання енергетичних ресурсів; рівень транзитних тарифів за постачання нафти й газу трубопровідними системами країн; залучення країн до реалізації перспективних інфраструктурних проектів на євразійському енергетичному ринку. Доведено, що в сукупності національні інфраструктурні системи з постачання нафти й газу країн-транзитерів становлять цілісний структурний елемент георегіонального продуктово-інноваційного ланцюга постачання;

– рекомендації щодо стратегічних напрямів оптимізації системи регулювання послуг з транзиту енергоносіїв на засадах рівноправності та балансу інтересів країн-учасниць у таких формах: активізація переговорного процесу та зміцнення стратегічного партнерства між постачальниками, транзитерами і споживачами; укладення єдиної або декількох міжнародних домовленостей між країнами, що залучені до енергетичного ланцюга постачання, підґрунтя положень яких – норми міжнародного права; імплементація задекларованих конвергентних принципів управління послугами з транзиту.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів науково-теоретичних досліджень полягає в їхньому впровадженні у процес вирішення питань розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв та удосконалення механізму їхнього регулювання в Україні. Результати аналізу геоекономічної ролі України в структурі продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів та оцінювання перспектив розвитку послуг з транзиту до Європейського Союзу територією України знайшли практичне застосування у діяльності ПАТ «Укртрансгаз» (довідка № 01-00/3227 від 30.08.2013 р.).

Практичну значущість розроблення й упровадження механізмів управління транзитними послугами в Україні за умов застосування конвергентних принципів регулювання підтверджено довідками ТОВ «Єврогазкомплект» (довідка № 26/06-13 від 26.06.2013 р.), ТОВ «Укрземресурс» (довідка № 27/06-1 від 27.06.2013 р.); порівняльну характеристику енергетичної інфраструктури країн-транзитерів нафти й газу на євразійському енергетичному ринку ефективно апробовано у роботі ТОВ «Райт груп» (довідка № 06 від 26.06.2013 р.).

Теоретико-методологічні положення дисертації може бути застосовано в ході прийняття практичних рішень керівниками і спеціалістами, а також органами державного управління щодо опрацювання моделей оптимізації механізмів управління послугами з транзиту енергоносіїв в контексті георегіональної енергетичної безпеки.

Матеріали дослідження використано у навчальних курсах «Міжнародні економічні відносини», «Регулювання міжнародних економічних відносин», «Митні відносини та митна політика», «Конкуренція на світових товарних ринках»,

«Кон'юнктура світового ринку послуг», «Зовнішньоекономічна політика України», «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України», «Світова економіка» та «Глобальна макроекономічна політика» – складових процесу підготовки фахівців у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (довідка № 4/3313 від 16.09.2013 р.).

Теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції дисертації можуть слугувати матеріалом для подальших наукових пошуків і дискусій з вивчення впливу глобалізаційних процесів на розвиток послуг з транзиту енергоносіїв.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки, висновки і рекомендації, які вміщено у роботі, одержано здобувачем самостійно. У дисертації представлено авторський підхід до вирішення наукових питань, пов'язаних із пріоритетними напрямками розвитку послуг з транзиту енергоносіїв в Україні як важливого учасника продуктово-інноваційного ланцюга постачання на євразійському ринку.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження представлено у доповідях та обговорено на таких конференціях та семінарах: Міжнародному науково-практичному семінарі «Європейська інтеграція: досвід Польщі та України» (5–9 вересня 2013 р., м. Луцьк, м. Люблін); Warsaw East European Conference 2012 «Old and New: past, present, and future of the post communist world» (15–18 July 2012, Warsaw); V та VI Міжнародних науково-практичних конференціях студентів та аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (10–11 травня 2011 р.; 14–15 травня 2012 р., м. Луцьк); IX та X Міжнародних науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна: Економіка» (21–25 березня 2011 р.; 19–24 березня 2012 р., м. Київ); VI Міжнародній конференції «Актуальні проблеми економіки – 2012» (14 грудня 2012 р., м. Київ); Міжнародній науковій конференції «Участь України в зонах вільної торгівлі: стан, проблеми, перспективи» (17–18 листопада 2011 р., м. Київ); II International scientific conference «Post-crisis global economy: restoration of equilibrium» (5–6 July 2011, Kyiv); Международной научно-практической конференции молодых ученых, аспирантов и студентов «Организационно-экономические проблемы регионального развития в современных условиях» (29 апреля 2011 г., г. Симферополь); Международном научном симпозиуме «Научное наследие Саймона Кузнеца и перспективы развития глобальной и национальных экономик в XXI веке» (25–27 мая 2011 г., г. Киев).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано автором у 17 наукових працях загальним обсягом 3,21 д.а., з них: 6 – у наукових фахових виданнях, 1 – у науковому фаховому виданні іноземної держави, 10 – у матеріалах конференцій (з них 1 – електронний формат).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок друкованого тексту, у тому числі основний

текст викладено на 194 сторінках. Робота містить 16 рисунків на 16 сторінках, 19 таблиць на 19 сторінках, 24 додатки на 24 сторінках. Список використаних джерел містить 265 найменувань на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, з'ясовано її актуальність, сформульовано мету та основні завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, вказано на їхнє теоретичне й практичне застосування, зазначено про кількість публікацій автора, в яких апробовано положення виконаного дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи аналізу глобалізаційних процесів у сфері транспортних послуг»** з'ясовано специфіку розвитку сфери послуг в умовах глобалізації; окреслено найважливіші чинники-детермінанти активізації інтернаціоналізації світового ринку послуг; вивчено структуру й особливості формування глобальної мережі транспортних послуг; визначено сутність категорії «глобальний продуктово-інноваційний ланцюг постачання» та описано специфіку його функціонування на енергетичному ринку; обґрунтовано виокремлення послуг з транзиту у структурі глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання.

Шляхом дослідження тенденцій глобалізаційних процесів спостережено посилення значення сфери послуг для світової економіки, що виявляється в кількісній та якісній трансформації розвитку ринку та інтернаціоналізації ділової активності. Під час вивчення особливостей функціонування глобальних вартісних ланцюгів постачання, в межах яких відбувається реалізація міжнародної торгівлі, зацентровано на активізації у їхній структурі посередницької складової у формі георегіональних транспортних систем.

Визначено, що георегіональні виміри розвитку сфери послуг з транзиту ґрунтуються на економічній характеристиці функціонування інтермодальної транспортної системи, спроможної задовольняти потреби в постачанні у процесі реалізації індустріальних та торговельних ланцюгів в межах двох або більше регіонів, які охоплюють континенти або частини світу. Доведено, що розширення географічної структури торгівлі та розвиток транспортних мереж детермінували активне залучення країн-транзитерів, співпраця з якими частково зумовлює ефективність торговельних відносин у межах реалізації основних етапів ланцюга постачання.

Розкрито специфіку реалізації глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання на енергетичному ринку (рис. 1) та виокремлено транзитну складову в його структурі шляхом поділу основних стадій переміщення продукту на три рівні – апстрім (upstream), мідстрім (midstream), даунстрім (downstream). Констатовано, що реалізація транзиту на другому рівні детермінує його статус як зв'язувального елемента глобальної системи постачання, що передбачає перетин енергетичним ресурсом, який походить з однієї країни (експортера),

території іншої країни (транзитера) шляхом використання відповідної транспортної інфраструктури та надходження до країни призначення. За результатами класифікаційного аналізу щодо інтерпретації категорії «транзит» автор довів раціональність ідеї щодо розгляду його не лише в межах транспортних послуг, але й як елемента сектора інфраструктурних та енергетичних послуг. Такий підхід дозволив комплексно охарактеризувати значення транзиту для функціонування енергетичного ланцюга постачання.

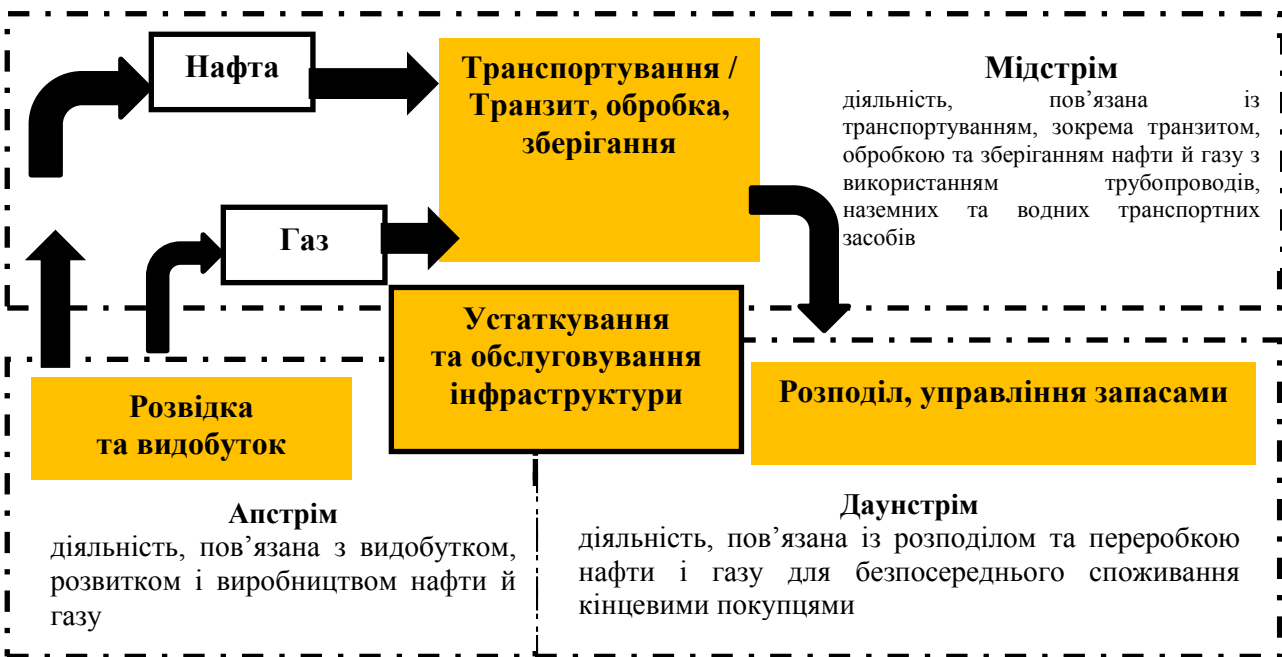

Рис. 1. Рівні глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів¹

У другому розділі роботи «Георегіональні детермінанти розвитку енергетичних транзитних послуг в Україні» визначено геоекономічну роль України як країни-транзитера енергоносіїв та проаналізовано значення національної транзитної системи для функціонування продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергоресурсів на євразійському ринку; виконано компаративний аналіз систем країн-транзитерів нафти й газу, що залучені до євразійського продуктово-інноваційного ланцюга постачання; проведено оцінювання динаміки та перспектив розвитку послуг з транзиту газу й нафти до Європейського Союзу територією України.

За допомогою матриці SWOT-аналізу виявлено слабкі та сильні грані транзитних позицій України на євразійському енергетичному ринку і доведено, що наявна національна газо- та нафтотранспортна системи мають вагомні конкурентні переваги з точки зору інфраструктурної складової та аспектів енергетичної безпеки (рис. 2).

За результатами компаративного аналізу транзитних систем з постачання енергетичних ресурсів на євразійському ринку, зокрема України, Болгарії, Румунії, Грузії та Туреччини, на ґрунті критеріїв розвиненості мережі газо- та

¹ Складено автором.

нафтопроводів, розмірів транзитних тарифів автором доведено конкурентні переваги України. Проте простежено, що потенціал залучення України до перспективних інфраструктурних маршрутів постачання нафти й газу на євразійському ринку є нижчим, ніж інших країн-транзитерів. Виявлено зміни у розвитку євразійського енергетичного ринку, а саме: створення проектів з диверсифікації постачальників, маршрутів транспортування, удосконалення та введення нових енергетичних ресурсів тощо. Запропоновано визначення інноваційного сегмента євразійського енергетичного ринку за такими напрямками: енергетичний продукт; джерело постачання; маршрути постачання.

Рис. 2. Матриця SWOT-аналізу енергетичної транзитної інфраструктури України²

Прогнозну модель використання транзитної системи України у структурі євразійського енергетичного ланцюга постачання сформовано за такими напрямками: оцінювання енергетичної залежності країн ЄС та виокремлення груп країн-членів, постачання енергетичних ресурсів до яких територією України залишатиметься перспективним; аналіз індексу транзитного ризику для країн об'єднання та вплив на його зміну введення альтернативних українському транзитному маршруту трубопроводів; дослідження показників ринкової влади країн-учасників енергетичного ланцюга постачання під впливом уведення «Північного потоку», «Південного потоку» та «Набукко»; побудова регресійної моделі прогнозування надходжень від транзиту нафти й газу територією України та оцінювання залежності обсягів транзиту від визначальних чинників.

У роботі проаналізовано зарубіжні дослідження з проблеми встановлення ролі та надійності використання маршрутів транспортування нафти й газу для

² Складено автором.

енергетичної безпеки країн-споживачів Європейського Союзу. На прикладі обчислення індексу транзитного ризику (ІТР), відповідно до методики Інституту транзитивних економік Стокгольму, визначено суттєву варіабельність показників по країнах ЄС, зважаючи на різницю в рівнях енергетичної залежності країн-членів ЄС, потреби в російському газі, наявності різних маршрутів постачання газу. Шляхом застосування означеної методики згруповано країни об'єднання за рівнем ІТР на такі 3 підгрупи: країни з найвищим, середнім та низьким ступенем ІТР.

Доведено, що експлуатація інфраструктурних проектів постачання нафти й газу, зокрема «Північного потоку», «Південного потоку» та «Набукко», детермінуватиме зміни в розподілі ринкової влади між країнами учасницями георегіонального енергетичного ринку. Для України, як важливої країни-транзитера російського газу, реалізація всіх трьох проектів становить загрозу зниження ринкової влади України у функціонуванні євразійського енергетичного ланцюга постачання.

Перспективні обсяги транзиту енергоносіїв територією України ідентифіковано шляхом регресійної прогнозувальної моделі методом експоненційного згладжування на основі щоквартальних даних Платіжного балансу України щодо обсягів наданих зовнішніх послуг трубопровідним транспортом України протягом 1998–2011 рр. Моделювання дало змогу спрогнозувати подальше зростання надходжень за послуги з транзиту нафти й газу територією України до 2020 р. зі збереженням сезонних коливань по кварталах (рис. 3).

Рис. 3. Прогноз надходжень за послуги з транзиту нафти й газу за кредитовою статтею Платіжного балансу України (у млн дол. США)³

З метою виявлення чинників впливу на обсяги транзиту нафти і газу побудовано регресійну модель для оцінювання залежності індикатора обсягів

³ Складено автором за власними розрахунками засобами STATISTICA 8.0. за: Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво. Платіжний баланс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44464

транзиту нафти й газу територією України від сукупності факторів, що характеризують попит і пропозицію цих енергетичних ресурсів на євразійському ринку. На основі опрацьованих даних отримано рівняння регресії:

$$Y = -0,0345X_1 + 0,044X_2, \quad (1)$$

де Y – надходження за послуги з транзиту енергоносіїв, X_1 – виробництво газу в ЄС, X_2 – споживання газу в ЄС.

Визначено показники лінійної множинної кореляції $R = 0,92$ та детермінації $R^2 = 0,86$ між змінними, обраними для аналізу. Коефіцієнт при X_1 вказує на те, що збільшення виробництва енергоносіїв у країнах ЄС буде призводити до зменшення обсягів надходжень за транзит нафти і газу територією України; збільшення споживання енергоносіїв у ЄС – спричинить збільшення цих надходжень.

Проведений регресійний аналіз надав підстави констатувати про високий ступінь залежності варіації обсягів надходжень від транзиту нафти і газу територією України від чинників попиту на енергоносії в ЄС та власного виробництва останніх у країнах ЄС.

Для практичного досягнення прогнозованих результатів зростання обсягів транзиту енергоносіїв територією України важливими напрямками подальшого розвитку визнано модернізацію комплексу об'єктів транзитної інфраструктури з урахуванням зростаючих вимог контрагентів до ефективності та якості послуг із транспортування; реалізацію надійності та безпеки постачання; налагодження та розвиток співпраці з учасниками євразійського енергетичного ланцюга постачання.

У третьому розділі роботи «**Імплементация міжнародних норм і стандартів у механізм управління транзитними послугами в Україні**» вивчено елементи системної оптимізації механізмів управління послугами з транзиту енергоносіїв у контексті регіональної енергетичної безпеки; досліджено основні аспекти регулювання транзиту енергоносіїв України у співробітництві з учасниками продуктово-інноваційного ланцюга постачання; окреслено алгоритм використання конвергентних інституційних принципів управління транзитними послугами в Україні.

Вивчення механізму управління послугами з транзиту енергоносіїв та розроблення положень щодо його оптимізації проведено за двома напрямками: інституційним та нормативно-правовим. Виявлено, що, попри сформованість та подальший розвиток інституційної складової енергетичного ринку, що обслуговує етапи георегіонального продуктово-інноваційного ланцюга постачання на енергетичному ринку, досі залишається невирішеним питання багатосторонніх підходів до реалізації практичної стратегії введення ефективних норм забезпечення надійного енергопостачання.

Здійснення комплексного аналізу нормативно-правового регулювання енергетичних транзитних потоків територією України ґрунтувалося на огляді основних домовленостей у рамках реалізації євразійського енергетичного ланцюга постачання за двома напрямками: постачальник – транзитер (співпраця України

з країнами СНД і Каспійського регіону в енергетичній сфері, підґрунтям якої є міжурядові угоди, нормами яких передбачено гарантії транзиту природного газу та нафти територією України), споживач – транзитер (співробітництво України з Європейським Союзом у напрямі поступової інтеграції, посилення надійності та безпеки постачання енергоносіїв, зміцнення стратегічного партнерства).

Автором констатовано, що метою оптимізації механізму управління послугами з транзиту є мінімізація технологічних, комерційних, екологічних, політичних, ринкових чинників, що зумовлюють виникнення конфліктних ситуацій між учасниками продуктово-інноваційного ланцюга постачання. Реалізацію кожного етапу проходження енергетичних ресурсів від постачальника до споживача доцільно регламентувати чіткими правилами, обов'язками, що відповідають інтересам усіх учасників ринку. Вектором оптимізації системи регулювання транзиту енергетичних ресурсів на євразійському ринку встановлено посилення співробітництва між національними органами регулювання країн-учасниць георегіонального енергетичного ланцюга постачання на засадах рівноправності та балансу інтересів, а сферою реалізації – такі рівні, як регіональний, міждержавний, національний.

Для побудови універсальної моделі укладення домовленостей, спрощення ведення переговорів щодо питань реалізації послуг з транзиту енергоносіїв запропоновано імплементувати розроблені Секретаріатом Енергетичної Хартії два варіанти типових угод – модель міжурядової угоди (Intergovernmental Agreement (IGA) та модель підписання угоди урядом країни, що приймає (Host Government Agreement (HGA)).

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення теоретичних здобутків щодо розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в удосконаленні теоретичних та практичних положень і наукових знань щодо особливостей, пріоритетних напрямів розвитку та регулювання транзитних послуг у структурі продуктово-інноваційного ланцюга постачання на євразійському енергетичному ринку. Узагальнення та систематизація результатів дослідження дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Розвиток третинного сектора економіки характеризується стабільним нарощуванням масштабів торгівлі та поступовим формуванням послуго-орієнтованих національних економік. Особливостями інтернаціоналізації міжнародного ринку послуг на сучасному етапі є розширення його географічних (активізація участі країн, що розвиваються) та класифікаційних (поява нових видів послуг) вимірів. Основні передумови динамічного розвитку глобального сектора послуг – це: 1) піднесення на якісно новий рівень процесів, що притаманні міжнародним економічним відносинам загалом (інтернаціоналізація та лібералізація світової економіки, поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток інтеграційних зв'язків, розширення процесу транснаціоналізації); 2) удосконалення форм та методів міжнародної торгівлі товарами і послугами на ґрунті оперативного

впровадження досягнень науково-технологічної революції; 3) вихід виробничої діяльності за межі національних кордонів як вияв інтернаціоналізації ділової активності; 4) якісні трансформації розвитку глобального ринку послуг шляхом становлення інноваційної конкуренції.

2. Поглиблення та диверсифікація глобального поділу праці сприяли формуванню системи глобальних ланцюгів, функціонування яких детерміноване використанням глобальних джерел економічного розвитку. Розширення виробничої інфраструктури і потужностей для оптимального та ефективного використання факторів виробництва уможливило розвиток єдиної транспортної системи як інтегрованої складової глобального ланцюга виробництва та розподілу продукту, що увиразнює конвергенцію сфери послуг і промисловості. Функціонуванню глобальних ланцюгів постачання властива активізація посередницької складової у формі транспортних систем, розвитку яких притаманна тісна взаємозалежність з географічними напрямками реалізації вартісних ланцюгів. Структуру глобальної транспортної системи деталізовано за видами транспорту, застосування яких доцільне під час її реалізації за такими категоріями: морська, повітряна, залізнична, автотранспортна, трубопровідна.

3. Реалізація глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання на енергетичному ринку передбачає використання транспортної системи для переміщення нафти й газу від постачальника до кінцевого споживача у комплексній взаємодії всіх структурних елементів ринку за умов упровадження технологічних та організаційно-економічних інновацій. Транзит, як своєрідний зв'язувальний елемент глобальної системи постачання, пов'язаний з реалізацією процесу перетину енергетичним ресурсом, що походить з однієї країни (експортера), території іншої країни (транзитера) шляхом експлуатації відповідної транзитної інфраструктури. Інноваційними вимірами сфери послуг з транзиту енергоносіїв є такі, як: транзит нових видів енергетичних ресурсів, наприклад, скрапленого газу та різних сортів нафти; диверсифікація і технічна модернізація маршрутів транзиту, використання нових видів транспортної інфраструктури; розширення країн-постачальників та споживачів; реалізація нових форм взаємодії між учасниками ринку шляхом багатостороннього співробітництва.

4. Геоенкономічна роль України як країни-транзитера енергоносіїв детермінована спектром чинників, систематизованих у матриці SWOT-аналізу, комплексне дослідження яких у георегіональному вимірі дає підстави констатувати про важливість національної інфраструктури з транзиту для ефективного функціонування євразійського енергетичного ланцюга постачання. Газо- та нафтотранспортна системи України мають значні конкурентні переваги з точки зору географічної та інфраструктурної складових (наявність розвиненої мережі трубопроводів на шляху передавання енергоносіїв від видобувних до споживчих регіонів), а також аспектів енергетичної безпеки (функціонування мережі газосховищ як гаранта безперервного та надійного постачання). Проте заповнення й експлуатація національних транзитних потужностей на сьогодні є недостатніми (газо- та нафтотранспортну системи використовують на 47 % і 30 % відповідно). Україна має реальні можливості збереження високого рівня використання

транзитних потужностей та у майбутньому збільшення обсягів транзиту енергоносіїв, забезпечення надійного та безперебійного постачання енергетичних ресурсів, розширення ринків постачання нафти й газу. Реалізація такого розвитку можлива за умов інтенсифікації співпраці України зі споживачами та постачальниками, удосконалення нормативно-правового і договірною забезпечення транзиту енергоносіїв територією України, участі у диверсифікаційних інфраструктурних проектах на георегіональному рівні.

5. Міжнародний ланцюг постачання енергоносіїв на євразійському ринку, який сформовано на основі дослідження тенденцій розвитку ринку за методикою п'яти сил Портера, передбачає виокремлення таких основних учасників структурних рівнів ланцюга постачання, як: постачальники апстріму (Російська Федерація, Норвегія, Алжир, Туркменістан, Казахстан, Іран), країни-транзитери мідстріму (Україна, Туреччина, Румунія, Білорусь, Грузія, Болгарія), споживачі даунстріму (країни Європейського Союзу). Розширення кола експортерів енергетичних ресурсів до Європейського Союзу призводить до збільшення країн-транзитерів енергетичних ресурсів, що у свою чергу зумовлює необхідність удосконалення транзитної інфраструктури України для забезпечення національних конкурентних переваг.

6. Компаративний аналіз системи постачання енергоносіїв країн-транзитерів (Україна, Болгарія, Грузія та Туреччина) проведено у площині дослідження технічних інфраструктурних аспектів, тарифних умов та управлінської складової в рамках аналізу впливу диверсифікаційних процесів євразійського ланцюга постачання на послуги з транзиту в Україні. Незважаючи на наявні переваги України за рівнем розвиненості мережі газо- і нафтопроводів, а також за розмірами тарифів за транзит енергоносіїв, варто виділити загрозу втрати вітчизняних позицій на користь Туреччини, Болгарії, Грузії унаслідок суттєво нижчих реальних перспектив залучення України до нових диверсифікаційних маршрутів постачання нафти й газу на євразійському ринку.

7. На ґрунті опрацьованих результатів наукових пошуків у сфері транзиту щодо питання впливу трубопровідних проектів на енергетичну безпеку та ринкову владу країн-учасниць євразійського енергетичного ланцюга постачання доведено, що: 1) унаслідок диверсифікації маршрутів постачання енергетичних ресурсів до країн ЄС відбувається трансформація євразійського енергетичного ланцюга постачання; 2) експлуатація таких трубопровідних проектів, як «Південний потік» та «Північний потік», має майже ідентичні ефекти щодо розподілу ринкової влади між країнами енергетичного ринку та посилює конкурентні позиції Росії порівняно з Норвегією та Нідерландами; 3) максимальне використання «Північного Потoku» в разі відмови від наявних маршрутів спричинить погіршення ситуації з ризиками постачання газу для всіх країн-членів ЄС; 4) робота трубопроводу «Набукко» уможливить посилення ринкової влади постачальників із Середнього Сходу та Каспійського регіону, а відтак зменшення ринкової влади Росії. Незважаючи на диверсифікаційні проекти транспортування енергоносіїв до ЄС в обхід території України, обсяги транзиту до 2030 року будуть стабільними з тенденцією до зростання за умови модернізації

комплексу об'єктів транзитної інфраструктури з урахуванням зростаючих вимог до ефективності та якості послуг із транспортування; реалізації надійності та безпеки постачання; налагодження і розвитку ефективної співпраці з учасниками енергетичного ланцюга постачання на євразійському ринку.

8. З урахуванням комплексного і динамічно мінливого характеру проблем енергетичного ринку міжнародно-правова база з питань регулювання міжнародного транзиту енергоносіїв потребує доопрацювання та доповнення, особливо з огляду на багатосторонній характер енергетичних ланцюгів постачань. Стратегічним пріоритетом системної оптимізації механізму регулювання сферою послуг з транзиту енергетичних ресурсів на євразійському ринку визначено укладення міждержавних домовленостей, які сприятимуть посиленню співробітництва між національними органами регулювання країн-учасниць енергетичного ланцюга постачання на засадах рівноправності та балансу інтересів. Оптимізацію системи регулювання послуг з транзиту енергетичних ресурсів на євразійському ринку потрібно реалізовувати на таких рівнях: регіональному (шляхом удосконалення наявних нормативно-правових документів, зокрема Договору до Енергетичної Хартії, Протоколу з транзиту); міждержавному (завдяки розвитку договірної бази з країнами-постачальниками, транзитерами та споживачами енергетичних ресурсів); національному (через удосконалення та приведення у відповідність національної правової бази з питань транзиту до міжнародних та регіональних норм і принципів). Міждержавні домовленості може бути укладено за двома моделями – модель міжурядової угоди та модель угоди уряду приймаючої країни, які у комплексі формують єдиний регулюючий пакет документів, положення якого базуються на нормах міжнародного права.

9. Зміцнення співпраці між учасниками георегіонального енергетичного ринку ґрунтується на загальних, базових напрямках співробітництва та потребують деталізації у конкретних спільних проектах. З огляду на це Україні слід ініціювати вихід на якісно новий рівень багатостороннього співробітництва з ЄС та постачальниками в енергетичній галузі шляхом активізації системи переговорів для укладення багатосторонніх домовленостей. Доцільним у такій площині визнано створення єдиного правового поля для учасників ланцюга постачання за моделлю: постачальник – транзитер – споживач. Нормативно-правові умови та принципи співпраці учасників продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів на євразійському ринку, за умови їхньої повноцінної імплементації всіма сторонами, повинні сприяти досягненню енергетичної безпеки країн.

10. Алгоритм імплементації міжнародних стандартів щодо підвищення надійності постачання енергетичних ресурсів можливий за такими напрямками: покращення умов транзиту газу й нафти шляхом модернізації транзитної системи та розширення маршрутів транспортування; гарантування стабільності енергопостачання; удосконалення договірної бази й ведення переговорів між постачальниками, транзитерами та споживачами; реалізація спільних проектів щодо розвитку дослідницьких центрів. Удосконалення національного законодавства України та розвиток системи багатосторонніх переговорів у

межах євразійського продуктово-інноваційного ланцюга постачання на основі імплементації задекларованих конвергентних принципів управління послугами з транзиту енергоносіїв мають бути спрямовані на забезпечення сталого розвитку енергетичного сектору, підвищення енергетичної безпеки, подальшу інтеграцію енергетичних ринків шляхом зближення моделей організації ринку та участі у георегіональному енергетичному співробітництві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Деделюк К. Ю. Аспекти регулювання транзиту енергоносіїв в рамках СНД / К. Ю. Деделюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. / [гол. ред. В. В. Копійка]. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ін-т міжнар. відносин, 2013. – Вип. 113, ч. 2. – С. 205–213 (0,37 д. а.).

2. Деделюк К. Ю. Перспективи використання транзитної інфраструктури України в контексті споживання енергетичних ресурсів ЄС / К. Ю. Деделюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету : наук. журн. / [гол. ред. А. Мельник]. – Тернопіль : ТНЕУ ; Вид-во «Економічна думка», 2013. – Вип. 2. – С. 135–141 (0,25 д. а.).

3. Dedelyuk K. Post crisis service innovation development // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. / [гол. ред. В. В. Копійка]. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ін-т міжнар. відносин, 2012. – Вип. 106, ч. 2. – С. 13–28 (0,62 д. а.).

4. Деделюк К. Ю. Особливості інноваційного розвитку послуг із транзиту енергоносіїв в Україні / К. Ю. Деделюк // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. / [наук. ред. І. Г. Манцуров]. – К. : НДЕІ, 2012. – Вип. 3 (130). – С. 78–82 (0,19 д. а.).

5. Деделюк К. Ю. Компаративний аналіз інновацій у сфері послуг та у матеріальному виробництві // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини / [гол. ред. Є. Б. Тихомирова]. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – № 21 (218). – С. 147–151 (0,2 д. а.).

6. Деделюк К. Ю. Євро-Азійський нафтотранспортний коридор як шлях інноваційного розвитку транзитного потенціалу України / К. Ю. Деделюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини / [гол. ред. Є. Б. Тихомирова]. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – № 20 (217). – С. 140–144 (0,2 д. а.).

Стаття у науковому фаховому виданні іноземних держав:

7. Деделюк К. Ю. Компаративный анализ транзитных систем по поставкам энергетических ресурсов в Европейский Союз / К. Ю. Деделюк // Экономика и предпринимательство / [гл. ред. С. В. Горин]. – М., 2013. – № 11 (40). – С. 79–83 (0,2 д. а.).

Матеріали науково-практичних конференцій:

8. Деделюк К. Ю. Транзитні послуги у структурі ланцюга постачання енергетичних ресурсів / К. Ю. Деделюк // Молода наука Волині: пріоритети та

перспективи досліджень : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та асп. (14–15 трав. 2013 р., м. Луцьк) : у 2 т. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013 .– Т. 1. – С. 51–53 (0,08 д. а.).

9. Деделюк К. Ю. Позиціонування України як країни-транзитера на євразійському ринку нафти / К. Ю. Деделюк // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право : зб. матеріалів II Щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 квіт. 2013 р., м. Львів) / [рец. : І. С. Бик, М. М. Микієвич, Н. В. Антонюк, І. М. Грабинський]. – Львів : DPI, 2013. – С. 125–132 (0,33 д. а.).

10. Dedelyuk K. Tendencies in gas transit sphere cooperation between the European Union and Ukraine / K. Dedelyuk // Шевченківська весна: Економіка : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених (19–23 берез. 2012 р., м. Київ) / [за заг. ред. проф. В. Д. Базилевича] : у 2 т. – К. : Освіта України, 2012. – Вип. X, Т. 2. – С. 35–36 (0,08 д. а.).

11. Dedelyuk K. Cooperation between the European Union and Ukraine on gas transit / K. Dedelyuk // Old and new: past, present and future of the post-communist world : abstracts of Warsaw East European Conference 2012 (15–18 July 2012, Warsaw) / [ed : J. Malicki, J. Malicki]. – Warszawa: Studium Europy Wshodniej UW, 2012. – С.15 (0,04 д.а.).

12. Деделюк К. Ю. Підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України в умовах Зони Вільної Торгівлі з Європейським Союзом / К. Ю. Деделюк // Участь України в зонах вільної торгівлі: стан, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф. (17–18 листоп. 2011 р., м. Київ). – К., 2011. – С. 87–88 (0,04 д. а.).

13. Деделюк К. Ю. Сфера послуг як важливий елемент інноваційного прориву / К. Ю. Деделюк // Научное наследие Саймона Кузнецца и перспективы развития глобальной и национальных экономик в XXI веке : программа и анотации Междунар. науч. симпозиума посвящ. 110-летию со дня рождения С. Кузнецца (25–27 мая 2011 г., г. Киев). – Киев, 2011. – С. 53–54 (0,04 д. а.).

14. Деделюк Е. Ю. Инновации в сфере услуг как элемент конкурентоспособности в условиях рыночной экономики / Е. Ю. Деделюк // Проблемы и перспективы развития инновационно-креативной экономики : сб. материалов по итогам Третьей междунар. науч.-практ. онлайн-конф. (27–30 июля 2011 г., г. Москва) / [под общ. ред. проф. О. Н. Мельникова] / [Электронный ресурс]. – М. : Креативная экономика, 2011. – С. 198–205. – Режим доступа : http://www.creativeconomy.ru/wp-content/uploads/2011/11/CE_Conf_2011_site.pdf (0,33 д. а.).

15. Dedelyuk K. Essence and specific features of service innovation / K. Dedelyuk // Шевченківська весна: Економіка : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених (21–25 берез. 2011 р., м. Київ) / [за заг. ред. проф. В. Д. Базилевича] : у 2 т. – К. : Освіта України, 2011. – Вип. IX, Т. 2. – С. 170–172 (0,08 д. а.).

16. Деделюк К. Ю. Еволюція теоретичних підходів інновацій у сфері послуг / К. Ю. Деделюк // Организационно-экономические проблемы регионального

развития в современных условиях : материалы Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых, асп. и студ. (29 апр. 2011 г., г. Симферополь) / [ред. : С. В. Климчук, М. Г. Никитина, В. В. Побирченко и др.]. – Симферополь : Таврич. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2011. – С. 98–99 (0,08 д. а.).

17. Деделюк К. Ю. Передумови та переваги глобалізації сфери послуг / К. Ю. Деделюк // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (18-20 трав. 2011 р., м. Суми) : у 2 т. / [за заг. ред. : О. В. Прокопенко, М. Ю. Троян]. – Суми : СумДУ, 2011. – Т. 1. – С. 43–44 (0,08 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Деделюк К. Ю. Георегіональні виміри розвитку сфери послуг з транзиту енергоносіїв в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2013.

У роботі удосконалено теоретико-методологічні положення щодо особливостей, пріоритетних напрямів георегіонального виміру розвитку і регулювання послуг з транзиту в структурі продуктово-інноваційного ланцюга постачання на євразійському енергетичному ринку. З'ясовано специфіку інтеграційних та глобалізаційних процесів у розвитку сфери послуг. Вивчено структуру та особливості функціонування глобальної транспортної системи. Розкрито сутність глобального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів. Виявлено роль транзитних послуг у структурі георегіонального продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергетичних ресурсів. Визначено геоекономічну роль України як країни-транзитера нафти й газу на євразійському ринку. Проаналізовано структуру продуктово-інноваційного ланцюга постачання енергоресурсів на євразійському ринку. Виконано компаративний аналіз транзитної інфраструктури з постачання нафти й газу на євразійському ринку. Проведено оцінювання динаміки та перспектив розвитку послуг з транзиту газу й нафти до Європейського Союзу територією України. Розглянуто основні елементи системної оптимізації механізмів управління послугами з транзиту енергоносіїв у контексті енергетичної безпеки. Досліджено механізм регулювання транзиту енергоносіїв України в системі продуктово-інноваційного ланцюга постачання євразійського ринку. Окреслено алгоритм використання конвергентних інституційних принципів управління транзитними послугами в Україні.

Ключові слова: сфера послуг з транзиту, енергоносії, георегіональний вимір, євразійський ринок, інфраструктура з транспортування нафти й газу, трубопроводи, диверсифікаційні проекти.

АННОТАЦИЯ

Деделюк Е. Ю. Георегиональные измерения развития сферы услуг по транзиту энергоносителей в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Институт международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Киев, 2013.

В работе усовершенствованы теоретико-методологические положения относительно особенностей, приоритетных направлений георегионального измерения развития и регулирования услуг по транзиту в структуре продуктивно-инновационной цепочки на евразийском энергетическом рынке. Выявлена специфика интеграционных и глобализационных процессов в развитии сферы услуг. Изучена структура и особенности функционирования глобальной транспортной системы. Раскрыта сущность глобальной продуктивно-инновационной сети поставки энергетических ресурсов. Выявлена роль транзитных услуг в структуре георегиональной продуктивно-инновационной цепи поставки энергетических ресурсов. Определены геоэкономическая роль Украины как страны-транзитера нефти и газа на евразийском рынке. Проанализирована структура продуктивно-инновационной системы поставок энергоносителей на евразийском рынке. Осуществлен компаративный анализ транзитной инфраструктуры по поставкам нефти и газа на евразийском рынке. Проведена оценка динамики и перспектив развития транзитных услуг Украины по поставкам газа и нефти в Европейский Союз. Рассмотрены основные элементы системной оптимизации механизмов управления услуг по транзиту энергоносителей в контексте энергетической безопасности. Исследован механизм регулирования транзита энергоносителей Украины в системе продуктивно-инновационной цепочки евразийского рынка. Определен алгоритм использования конвергентных институциональных принципов управления транзитными услугами в Украине.

Ключевые слова: сфера услуг по транзиту, энергоносители, георегиональное измерение, евразийский рынок, инфраструктура по транспортировке нефти и газа, трубопроводы, диверсификационные проекты.

ANNOTATION

Dedelyuk K. Y. Georegional Dimensions of Energy Resources Transit Development in Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for acquiring the Candidate Degree in Economic Sciences under speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2013.

The main theoretical and methodological provisions for development and regulation of energy transit in the framework of georegional dimensions have been improved in our scientific investigation. Oil and gas transit has been studied as an

important structural element of product-innovation chain of supply in the Eurasian energy market. The author has analyzed the main specific features of globalization influence on the service sector development, that predetermined quantitative market growth, its geographical expansion, trade liberalization, new services creation, qualitative competitiveness strengthening based on innovations. It was stressed, that due to global supply chains development the value of transportation services, including transit as a linking element of global trade flows, has been significantly intensified. It was proposed to determine “global product and innovation chain of supply” that provides products transmission while presenting innovation in different stages of supply. In order to define the place of transit in the structure of energy supply chain, the mechanism of its implementation has been divided into three main stages, such as upstream, midstream, downstream.

The georegional dimension of energy resources transit has been presented in the work while studying the Eurasian structure of energy supply chain, that includes upstream suppliers (Russian Federation, Caspian region), midstream transit-countries (Ukraine, Belarus, Turkey, Georgia, Bulgaria) and downstream customers (the European Union). The dominant role of Ukrainian oil and gas transit system in the Eurasian energy supply chain has been studied in the framework of comparative analysis of transit-countries energy transmission infrastructure.

The dynamics and prospects of energy resources transit by Ukrainian territory estimation have been defined while studying the following aspects of Eurasian energy market development: projected oil and gas supplies from Russia and Caspian region; the development of energy transmission infrastructure projects in bypass of Ukraine; the transit risk index estimation for the EU countries and bargaining power changes in the Eurasian energy supply chain. It was shown that despite the diversification projects implementation for oil and gas transportation in bypassing of Ukraine, the energy transit flows in Ukraine may be stable in case of national transit infrastructure modernization, improvement of transport efficiency and quality, provision of delivery safety, introduction and development of effective co-operation with members of energy supply chain on Eurasian market.

It was emphasized, that energy supply chain regulation system needs the improvement with a help of management optimization mechanisms in different levels (international, regional, national). It would determine the implementation of international agreements based on convergent institutional principles and will lead to enhanced cooperation between all energy supply chain members on the basis of equality and balance of interests.

Key words: transit services, energy resources, georegional dimension, Eurasian market, oil and gas transportation infrastructure, pipelines, diversification projects.

Підписано до друку 15.04.2014 р. Формат 60×84¹/₁₆.
Обсяг 0,9 обл.-вид. арк., 0,9 ум. друк. арк. Наклад 100 прим. Гарнітура Таймс.
Друк – Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 2907.